

PINAR ELMAS

Coğrafi işaret tescili nedir? Neden gereklidir?

Ülkemiz benzersiz doğa, kültür ve sanat zenginlikleriyle dünyada eşi-benzeri olmayan bir coğrafi ürün çeşitliliğine sahiptir. Ülkemizde her yöre, il, hatta ilçe kendine özel bir ürünün üretim kaynağıdır ve bu ürün ile özdeşleşmiştir.

Ülkemize özgü birçok ürün, kendilerine kaynak olan coğrafi bölge adları ile anılıp, tanınmaktadır. Türk lokumu, Afyon kaymağı, Çorum leblebisi, Malatya kayısı, Hereke halısı, Antep fıstığı ve daha niceleri...

Bu ürünlerin hepsi de adlarını üretildikleri yerin adından almış, kendileriyle birlikte bölgelerinin de tanıtımını sağlamış ürünlerdir.

Coğrafi ürünler, kendilerine has özellikleriyle, yüzlerce yıllık yöresel birikim, deneyim ve emeğin de ifadesidir. Bu özelliklerle anılıp, tanınan ürünler; "coğrafi işaret" korumasına konu olurlar.

Coğrafi işaretleri kısaca; "belli bir niteliği, ünü ve diğer özellikleriyle, bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü tanıtip, gösteren işaretler" olarak tanımlayabiliriz.

Coğrafi işaretler menşe ve mahreç işaretleri olarak iki gruba ayrılır.

Menşe İşareti

Bir ürünün; tüm üretim, işleme ve diğer işlemlerinin gerçekleştirildiği yöre, alan veya bölge, ürünün menşe adını oluşturur. Yani ürünün özelliklerinin yöre, alan veya bölgeye özgü doğal ve

beşeri unsurlardan kaynaklanması gereklidir. Örnek: Malatya kayısı

Bir ürün aşağıdaki şartların birlikte karşılanması durumunda "menşe adını" belirtir:

a) Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge veya çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanan bir ürün olması.

b) Tüm nitelik veya özellikleri bu yöre, alan veya bölgeye özgü doğa ve beşeri özelliklerden kaynaklanan bir ürün olması.

c) Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.

Mahreç İşareti

Bir ürünün; "mahreç işareti" alabilmesi için üretim, işleme ve diğer işlemlerinden en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılması gerekmektedir. Mahreç işaretine konu ürünün özelliklerinden en az birinin o yöreye ait olmakla birlikte yöre dışında da üretilebilmesi söz konusudur. Ancak bu üretimde, ait oldukları coğrafi bölgeye ait hammadde ve üretim yöntemlerinin aynen kullanılması ve ürünün kalitesinin aynı olması gereklidir. Örneğin; Maraş dondurması, Trabzon ekmeği.

Bir ürün aşağıdaki şartların karşılanması durumunda mahreç adını alır:

a) Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürün olması.

b) Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş bir ürün olması.

c) Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.

Tescille Sağlanan Korumanın Önemi

Coğrafi işaret tescilinin amacı, genel nitelikleri itibarıyla üretimi, kaynağı gibi bir takım yerel niteliklerine bağlı olarak belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korunmasını sağlamaktır.

Örneğin leblebi için Çorum ibaresi, halı için Isparta ibaresi, kaymak için Afyon ibaresi konması o

ürünün kaliteli olduğuna dair çağrışım yapmaktadır.

Coğrafi işaret özelliği göstermeyen adlar ve işaretler, ürün adları, bitki türleri, hayvan soyları veya benzeri adlar, kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı işaretler coğrafi işaret olarak tescil edilemezler.

Coğrafi İşaret Başvuru Süreci

“555 sayılı, Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”ye göre; coğrafi işaret tescili için; ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler, tüketici dernekleri ve coğrafi yöre ile ilgili kamu kuruluşları Türk Patent Enstitüsü'ne başvuruda bulunabilirler.

Coğrafi işaret başvurusu için; ürünün adı, işaretin türü, coğrafi işaretin adı, ürünün tanımı, üretim alanı, üretim metodu, ürünün ayırt edici özellikleri, ürünün menşe ad veya mahreç işaret olmasına ilişkin bilgi ve belgeler, kullanım biçimi gibi bilgilerin belirtilmesi gerekmektedir.

Türk Patent Enstitüsü gerektiğinde başvuru ile ilgili teknik bilgilerin kanıtlanması için başvurunun; konuda uzman bir veya birden fazla kamu kuruluşu, üniversite veya tarafsız özel kuruluş tarafından incelenmesini talep eder. Bu durumda ilgili kurum veya kuruluşa ödenecek inceleme ücreti ve Enstitü'nün yapacağı hizmetler karşılığı alacağı ücret başvuru sahibi tarafından ödenir.

Türk Patent Enstitüsü tarafından, 555 sayılı kanun hükmünde kararnameye uygunluk açısından denetimden geçirilen başvurular, resmi gazete ile yurt çapında dağıtımı olan en yüksek tirajlı günlük gazetelerden ikisinde ve bir yerel gazetede ilan yoluyla yayınlanır.

Yayında, başvuru sahibinin kimliği, ürünün adı, menşe adı veya mahreç işaretine ilişkin bilgiler, tescilli işaretin kullanım koşulları ve yönetmelikte öngörülen diğer hususlar açıklanır.

Yayınlanan başvuru, coğrafi işaret siciline kayıt edilir. Bu kayıt geçici niteliktedir. Sicil kaydı kanun hükmünde kararnamenin ilgili madde hükümlerinin gerçekleşmesi halinde kesinleşir.

Başvurunun resmi gazetede ilan tarihinden itibaren altı ay içinde ilgili herkes kanun hükmünde kararnamenin başvuru şartlarını ilgili maddelerdeki hükümlere uygunluk açısından tescil talebinin geçersizliğine ilişkin itirazda bulunabilir.

İtiraz ve İnceleme

Coğrafi İşaret başvurusunun ilanı tarihinden itibaren 6 ay içerisinde, ilgili herkes, Türk Patent

Enstitüsü nezdinde itirazda bulunabilir.

İtirazın incelenebilmesi için, ücret tebliğinde belirtilen itiraz inceleme ücretinin itiraz sahibince ödenmesi gerekir. Enstitü itirazı alır. Başvuru sahibinin de görüşüne başvurarak başvurunun ve itirazın konuda uzman bir veya birden fazla kamu kuruluşu veya üniversite veya tarafsız özel kuruluş tarafından incelenmesi gerektiğinde, durumu itiraz sahibine bildirir ve üç aylık süre içerisinde inceleme ücretinin ve Tebliğde belirtilen Enstitü'nün yapacağı hizmetler karşılığı alacağı ücretin ödenmesi istenir.

Kamu kuruluşlarının itirazlarında tebliğde belirtilen itiraz inceleme ücreti alınmaz.

Resmi gazetede yayın tarihinden itibaren altı ay içerisinde hakkında herhangi bir itiraz yapılmamış ad veya işaret, resmi gazetede yayınlanma tarihi

itibariyle kesinlik kazanır. Kesinlik kazanan başvuru, coğrafi işaret siciline kayıt edilir.

İtirazın incelenmesi sonunda biçim veya kapsamı itibariyle değişikliğe uğramış talepler, yeni değişikliğe uğramış şekliyle ve kapsamı açıkça belirtilerek yeniden yayınlanır ve tescil yayın tarihi itibariyle kesinlik kazanır. Bu durum coğrafi işaret siciline kayıt edilir.

İtirazı uygun görülerek tescil talebi tümünden reddedilen başvurunun tescil talebinin red edildiği resmi gazetede yayınlanır ve coğrafi işaret siciline kayıt edilir.

Coğrafi İşaret Korumasının Sağladığı Haklar

Coğrafi işaret başvurusu yapma hakkına sahip kişiler ile tescil edilmiş coğrafi işareti kullanım hakkına sahip kişiler, üçüncü kişiler tarafından aşağıda sayılanların yapılmasını önleme hakkına sahiptir.

a) Tescilli adın ününden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımlar veya tescil kapsamındaki ürünleri çağrıştırabilen ürünlerle ilgili olarak tescilli adın dolaylı veya dolaysız olarak ticari amaçlı kullanımı.

b) Sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan veya korunan adın tercümesinin kullanımı veya stilinde, tarzında, tipinde, türünde, yöntemiyle orada üretildiği biçimde veya benzeri diğer açıklama veya terimlerle birlikte kullanımı.

c) Ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşei konusunda yanlış veya yanıltıcı herhangi bir

açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi.

d) Ürünün menşei konusunda halkı yanıltabilecek biçimde ambalajlanması veya yanlışlığı yaratabilecek herhangi bir biçimde sunulması.

Coğrafi İşaret Kullanımının Denetimi

Coğrafi işareti tescil ettiren, söz konusu ürünün üretimi, işlenmesi veya diğer işlemleri ile uğraşan kişilerden oluşan ve yasal kuruluş biçimine bakılmaksızın herhangi bir dernek, birlik veya benzeri örgüt, coğrafi işarete konu olan ürünün üretimi, pazarlanması, tescilli işaretin kullanım biçimi, markalanması, ürün üzerinde belirtilmesi, işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılı olarak denetlemek üzere yeterli personel, ekipman ve diğer olanaklara sahip olacak ve söz konusu ürünün üretim durumlarını sürekli kontrol edecektir.

Cezai sorumluluk

Coğrafi İşaret hakkına tecavüz halinde verilecek cezalar işlem, fiil ve suça iştirak (katılma) ayırımına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

Kanuna uymayanlar hakkında hapis cezası, para cezası, işyerinin kapatılması, ticaretten men edilmesi yaptırımları getirilerek, uygulamada etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Coğrafi işareten doğan haklara verilecek cezaların alt ve üst sınırları aşağıdaki gibidir:

- o Dört yıla kadar hapis cezası,
- o 46.000-YTL'ye kadar para cezası,
- o İşyerlerinin bir yıldan az olmamak üzere kapatılması,
- o Tecavüz edenlerin bir yıldan az olmamak üzere ticaretten men edilmeleri.

Avrupa Birliğinde Coğrafi İşaret Koruması

Avrupa Birliği (AB) nezdinde menşe adı (designation of origin) ve mahreç işareti (geographical indication) korumasını konu alan coğrafi işaret tescilinin temeli 1992 tarih ve 2081/92 sayılı Tüzüğe dayanmaktadır.

Bu Tüzük yerini 20.03.2006 tarihinde 510/2006 sayılı Tüzüğe bırakmıştır.

510/2006 sayılı Tüzük uyarınca coğrafi işaret koruması elde etmek isteyen kişiler, öncelikle kendi ülkelerindeki ulusal otoritelere başvuruda bulunmak zorundadırlar. Ulusal otoritelerce incelenen başvurular, ulusal bazda bir yayın-itiraz aşamasına tabi tutulurlar. Hakkında gerekli değerlendirme yapılan ve uygun görülen başvurular daha sonra AB Komisyonuna iletilir.

Kendisine iletilen başvuruları 12 ay içinde incelemek zorunda olan Komisyon, başvuruların ilan edilmesine karar verirse AB Resmi Gazetesinde yayınlar. Yayınlanmış başvurulara yapılacak itirazlar için, Resmi Gazetede ilan tarihinden itibaren 6 aylık bir süre tanınmaktadır.

510/2006 sayılı yeni AB Tüzüğü ile, üçüncü ülkeler olarak tanımlanan üye olmayan ülkelerden hem tescil başvurusunda bulunma hem de Komisyon tarafından yayımlanan başvurulara karşı itirazda bulunma hakları açıkça hükme bağlanmıştır.

Bu kapsamda, ülkemizde tescil işlemi gerçekleşmiş coğrafi işaretler için AB'ye tescil başvurusunda bulunulabilir. Ancak tescile konu olan ürünler ile başvuru yapma hakkı bakımından ulusal mevzuat ile AB Tüzüğü arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

510/2006 sayılı AB Tüzüğü uyarınca; "yasal oluşumuna ve bileşimine bakılmaksızın aynı ürünü üreten üreticilerden oluşmuş bir grup" başvuru yapma hakkına sahiptir. Grup içinde ilgili diğer kişiler de yer alabilir. Coğrafi işaretin birden fazla ülkeyi kapsamı halinde ise, birkaç grup birleşerek "ortak bir başvuru" yapılabilir.

510/2006 sayılı AB Tüzüğü, koruma kapsamındaki ürünleri de sınırlamaktadır. Korumadan faydalanabilecek ürünler iki grup halinde belirtilmektedir.

•Gıda maddeleri: binalar, bitki özlerinden yapılan içecekler; ekme, hamur işleri, kekler, şekerlemeler, tatlılar ve diğer fırıncılık ürünleri; doğal zambak (gums) ve reçineler; hardal macunu (mustard paste); makarna.

•Tarım ürünleri: kuru ot-saman (hay); uçucu yağlar; mantar; cochineal (gıda katkı maddesi olarak kullanılan hayvansal bir tür boya maddesi); çiçekler ve süs bitkileri; yün; wicker (sepet örmeye kullanılan saz, sepetçisöğütü); scutched flax (keten lifi).

Ayrıca canlı hayvanlar, et ve süt hammadde olarak kabul edilerek, bu hammaddelerden elde edilebilecek peynir, salam, sosis gibi ürünler de korumadan yararlanabilmektedir.

Ulusal mevzuattaki düzenlemeden farklı olarak, coğrafi işaretlerin denetimi konusunda 510/2006 sayılı Tüzük çok daha belirgin hükümler içermektedir.

Denetimle ilgili hükümler; coğrafi işareti taşıyan ürünlerin piyasaya sürülmesinden önce, EN 45011 veya ISO/IEC Guide 65 sayılı standartlara göre akredite olmuş bağımsız ve tarafsız kuruluşlarca denetlenmiş olması zorunlu hale gelmiştir.

Bu zorunluluk, hem üye hem de üye olmayan

ülkeler için 1 Mayıs 2010 tarihinden itibaren geçerlidir.

AB'de coğrafi işaret koruması elde etmek için, yukarıda bahsedilen temel hususlar dikkate alınmalıdır. 510/2006 sayılı Tüzük ve bu Tüzüğün uygulama şeklini gösterir 14.12.2006 tarih ve 1898/2006 sayılı AB Yönetmeliği çerçevesinde başvuru yapmak için söz konusu Yönetmeliğin ekinde yer alan "SINGLE DOCUMENT" başlıklı formun doldurulması gerekmektedir. Bu başvuru formu ve ilgili ekleri AB'nin resmi dillerinden biri ile hazırlanacak olup, başvuru sahibi tarafından doğrudan Avrupa Komisyonuna iletilecektir. (Korumaya esas teşkil edecek ürünlerin tam listesi "SINGLE DOCUMENT"ın ekinde görülebilir.)

Üye olmayan ülke kaynaklı başvurular için ön şart olan kendi ülkesinde korunuyor olması şartını karşılamak üzere, Türk Patent Enstitüsüne bu amaçla talepte bulunulması halinde, Enstitü tarafından bir belge hazırlanacaktır.

Enstitü tarafından İngilizce olarak hazırlanacak bu belgede sadece; tescil tarihi, tescil numarası, başvuru sahibi ve adresi, Resmi Gazetede ilan tarihi, coğrafi işaret olarak korunan ibare, coğrafi işaret konu ürün, coğrafi işaretin türü (menşe adı ya da mahreç işareti olarak) ve kullanım biçimi bilgileri yer alacaktır.

Söz konusu yasal düzenlemeler konusunda tek yetkili kuruluş AB Komisyonudur. Bu düzenlemelerde meydana gelebilecek değişikliklerin ise, AB'nin resmi internet sitesinden takip edilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar:

- Türk Patent Enstitüsü web sayfası
- ACAR Patent&Marka web sayfası (www.acarpatent.com.tr)
- Avrupa Patent web sayfası (www.avrupapatent.com)

